

İMKANSIZ AMA OLANAK DAHİLİNDE ADALET VE ÜTOPYA*

Sezal Çınar Özkan**

1. Giriş

Herkesçe bilindiği gibi hukukun ütopyası adalettir. Derrida ise adaletin yapısöküm olduğunu söyler. Derrida dil felsefesi geleneğine dahildir. Hiper gerçeklik iddiasındaki metafizik öğretileri reddeder ve bütün herşeyin metin olduğunu düşünür. Geleneksel kabulde metnin tüm okuyucuları tarafından aynı anlama gelen sabit ve değişmez anlamı vardır. Oysa Derrida'ya göre bu sabit anlamın sebebi Platon'dan beri devam eden geleneksel yapıda metnin içindeki kimi kavramların merkezileştirilmiş olması ve baskın kılınmış olmasıdır. İkincil kavram merkezi kavram tarafından söylemde şiddete uğratılmıştır. Yapısöküm ise metnin içinde bastırılmış, ikincil kılınmış, şiddete uğramış kavramın yani ötekinin açığa çıkarılarak okunma çabasıdır.

Buradan hareketle bu çalışmada; ütopya distopya kavramlarının, toplumdan topluma en yüksek iyi anlayışı değişebilir olduğundan; belirsiz, görelî, tutarsız ve hatta birbirleri ile yer değiştirebilir nitelikte oldukları, hukukun siyasalın bir ürünü olarak bizzat varlığı ile şiddet sayılabileceği, bu nedenle pozitif hukukun ve toplumsal yapının içine kapanmasının distopyanın ta kendisi olduğu düşüncesinden hareketle, yapısökümün hukukun ve yapının alt katmanlarına tezahür etme yeteneği nedeniyle imkansız ama olanak dahilinde adalet ve ütopya olduğu savunulmaktadır.

2. Ütopya ve Distopyanın Belirsizliği

Ütopya, gelecekte umut edilen mükemmel durumu tanımlamak için kullanılır. Distopya ise korkulan, dehşet saçan kötü bir gelecek tasarımıdır. Ama aslında bu ikisinin tanımı bu kadar net midir? Bazen ütopya, distopya kimi zaman da distopya ütopya'dır.

Bizler için en disptopik toplum tasavvurunda Alman milliyetçiliğini tepe noktasına taşıyan aryan ırkın üstünlüğünü hedefleyen Nazi Almanyası Hitler'in ütopyası değil miydi? Ya da gücü ve otoritesi ile tarihi bile denetimi altına alabilmiş,

* Bu metin 24-25 Kasım 2018'de Eskişehir'de düzenlenen *Hukuk ve Distopya Sempozyumu*'nda sunulmuş olan bildiriye dayanmaktadır.

** Dr., Danıştay Tetkik Hakimi

vatandaşının özel ve kamusal hareketleri bir yana düşüncesini bile kontrol edip, 5'e 6 dedirtebilen 1984'ün distopik toplumu, büyük birader ve parti için ütopyik bir toplum değil miydi? Tanrının buyrukları uyarınca yönetilin bir din devleti kimileri için ütopya iken laik inanca sahip olanların distopyası değil midir?

Keskin örnekleri bir yana bırakıp, daha ılımlılarına bakacak olursak, Örneğin Karl Marx'ın da bir ütopyası vardı. Kişisel mülkiyetin bulunmadığı, eşit, adil bölüşümü hedefleyen bir toplum hayal ediyordu. Ama bu ütopya, liberal dünyanın distopyası olmadı mı bir dönem? Platon'un Devlet tasavvuru ya da Thomas Moore'un Ütopya'sı bugünkü ütopyik toplum tasavvurlarımız ile ne kadar bağdaştığını kendimize sorabiliriz. Siyasetin doğası gereği, siyasal açıdan baktığımızda ütopyik ve distopik toplum hayalinin çok çeşitli ve göreceli olduğunu görürüz.

Siyasal alanda ütopya ve distopyayı belirleyen içinden bakmakta olduğumuz yapının paradigmalarıdır. Ütopyaya ütopya ve distopyaya ise distopya adını verdiren şey, en yüksek iyi tasarımlarımız ve önceliklerimizdir. En yüksek iyi tasarımımda Hegel'de olduğu gibi yegâne değer devletin gücü olduğunda, faşizan bir toplum ütopyamız haline gelebilir. Oysa en yüksek iyi tasarımımda eşit ve özgür birey varsa, o zaman faşizan bir devlet distopik bir devlet haline gelecektir.

3. Hukuk Ütopya mı? Distopya mı?

Siyasal alandaki bu çeşitlilik sebebiyle, ilk anda basitçe hukukun olmadığı toplumun distopik ve hukukun tüm kurumları ile mükemmel işleyerek adaleti gerçekleştirdiği toplumun ise ütopyik bir toplum tasavvuru olduğu iddia edilebilir.

Ancak işler görüldüğünden daha karmaşıktır. Çünkü en yüksek değeri devletin yüceltilmesi olan faşizan toplumda da kuşkusuz hukuk vardır. Bu tür toplumlarda hukuk ile siyaset tam bir çekişme halindedir. Siyasal açıdan devletin üstün varlığı için iyi olan, hukukiliğe kavuşmuştur. Hukuki pozitivizme göre, hukuk siyasal olanın en yüksek yasama organı tarafından kabul edilmesi ile varlık kazanmaktadır. Kaldı ki eleştirel hukuk çalışmaları¹ (Akbaş 2006: 89) da bize, hukuk devletini ve insan haklarını ilke edinen günümüz liberal devletlerinin de aslında hukukiliği siyasalın kılıfı olarak kullandığını göstermiyor mu?

¹ "Hukuk, farklı bir kıyafetle karşımıza çıkan siyasettir; ne tarihsel bir boşlukta işlev görür ne de toplumdaki ideolojik çatışmalardan bağımsızdır." (2006:100)

Hukuku fiilen inşa eden edimsel ya da siyasal güçtür. Modern anayasaların çoğunluğu, ya savaş, ya halk ayaklanması ya da sömürgeci işgal sonrasında, döneminin anayasal meşruiyet ilkelerine karşı çıkarak ortaya çıkmıştır. Devrimci olan bu ilk şiddet, kendisini yeni bir devletin kurucusu ilan eder ve karşı çıktığı hukuki sistemden daha adil bir hukuk iddiası ile kendini meşrulaştırır. İlk anda bu şiddet, hukuk dışıdır ama başarıya ulaştığı andan itibaren geriye dönük olarak kendini meşrulaştırır. Yeni hukukun yürürlüğü edimlerinde kendini unutturur. (Douzinas, 2012: 32)

Faşist ya da liberal hukuk anlayışının ötesinde Derrida bize hukukun kendisinin varlığıyla bir şiddet türü olduğunu söyler. (2012: 28) Hukuk zorla uygulanmaksızın hukuk olmaz. Derrida'ya göre hukukun kurucu ve kollayıcı şiddeti birbirinden kolaylıkla ayrılamaz. Güncel hukuksal "koruma" ve yorumlama edimleri, yeni hukuku yerleştiren özgün yaratıcı şiddeti tekrar edip pekiştirdikçe, iki tür şiddet iç içe geçmekte ve birbirine bulaşmaktadır. (2012: 32) Öyleyse siyasa ve şiddete bulaşan hukuk tek başına bu problemi çözmede yeterli olmuyor.

4. Adaletin İmkansızlığı ve Adalet Olanığı

Bu noktada adalet kavramını yardıma çağırmanın gerekiyor. Ama kavram olarak adalet de bahsettiğimiz yapının bir kavramı değil mi? Söylem alanında aynı üstün, öncelikli ve merkezi kılma işleminden o da geçmedi mi? Adaleti olması gereken ölçütü olarak yardıma çağırduğumuzda o yapı içindeki öncelikli kılınmış değerler sistemi karşımıza çıkacak. Deyim yerindeyse yasalaşmamış bir yasadır söz konusu olan. Hukuk da zaten toplumsal yapı içinde kabul edilen normların yasalaşması değil midir? Öyleyse aynı toplumun olması gereken ölçütü (yasası) de zaten varolana çoğunlukla yeni birşey sunma yeterliliğinde olmaz. Yapı, yapı içindeki yasaları uyguladığı sürece benzer türden şiddeti üretmeye devam eder durur. Bu durum öze dönme, içe kapanma ve içe çöküştür. Kanımca, hukukun distopyası budur. Toplumun ürettiği normların, ilkelerin her durumda tekrar ve tekrar ile aynı türden şiddetin tekrar ve tekrar ortaya çıkışı. Faşist toplum, faşist değerleriyle, liberal toplum liberal değerleriyle tekrar ve tekrar aynı şeyi üretip duracaktır. Faşist ya da liberal toplumlar yalnızca hukuk kuralları ile işlemezler. Bunların var olmasını sağlayan aynı zamanda değerler örgüsüdür. Faşist toplumda adalet idesi devletin üstün gücünün sağlanması halini almıştır. Öyleyse adaletten bahsedebilmek için, bu yapının dışına çıkmak, yapı içinde bastırılmış ötekinin sesine kulak vermek gerekir.

5. Yapıbozum

Yapının dışına çıkmak ve yapıda sesi bastırılan ötekinin sesine kulak vermek için Derrida yapıbozumsal okuma önerir. Egemen toplumsal güçlerin ekonomik ve siyasal çıkarlarını hem gizleyen hem yansıtan hukuk ilişkilerini ortaya çıkaracak (Derrida 2011: 59) olan yapıbozum, politik, felsefi, hukuki, ahlaki her anlamda yapılandırılmış ve artık toplum için sorgusuzca doğallaştırılmış her türden kabulün, 'yasa'nın sınırlarını aşan bir dil icat etme uğraşısıdır. Bu strateji bir metnin alt katmanlarında bulunan, yasaya ulaşabilmek için görmezden gelinen, ama ortaya çıktığında metnin tutarlılığını alt üst eden üçüncü bir kavramı ortaya çıkarır. (Sağlam 2014: 450)

Derrida'ya göre, Platon'dan ve Antik Yunan'dan günümüze devam eden düşünce tarihinde bir kavram, karşıtıdan daha değerli olarak düşünülmesi nedeniyle öncelikli kılınmıştır. (Derrida 2006: 63) Derrida bir kavramı ele alarak bunun aslında karşıtına bağlı olduğunu ve tarihsel süreçte, bu karşıtlıklardan birinin ötekine öncelikli kılınmış olduğunu belirtir. Derrida yapısökümü metinlerin anlamsızlığını göstermek için değil, tutarsızlığını ve çelişikliğini ortaya koymak için kullanır. Örneğin *Platon'un Eczanesi'*nde Platon'un sözcüklerin olası anlamlarını görmezden gelerek onların anlamlarını nasıl sabitleştirdiğini gösterir. Platon bu işlemi kimi zaman çeviri hilesi yoluyla yapar, kimi zaman sözcüğün bağlarını geçersiz kılarak anlam geçişlerini keser, kimi zamansa bu bağları tümüyle görmezden gelir. Amaç karşıtlıklar kurarak, karşıt sözcüklerden birine üstünlük tanımak onu metafizik mevcudiyetin merkezine almaktır. *Platon'un Eczanesi'*nde sözün yazıya, güneşin karanlığa, devanın zehire nasıl karşılaştırıldığını ve üstün tutulduğunu ortaya koyar. Platon'a göre iyi, baba, güneş logosun aydınlatıcı gizli kaynağıdır. Buna karşılık kötü, oğul ve karanlık bu merkeze eklenen ikincil kavramlardır. (Derrida 1999: 73-74, 67) Felsefi söylem kendini tanımlamak için 'öteki' kavramı kendinden ayırır, onu mutlak bir dışsallığa indirger ve başkalaştırır. Mevcut yapı içindeki adalet kavramının da tüm felsefe gibi bu ikili karşıtlıklar üzerinden işlemesi Derrida'ya göre şiddet doğurur. Platonist adaletin kavramsal dizisi ben-öteki, tekil-evrensel, soyut-somut, kural-kuralın ististası arasındaki çatışma üzerinden işler. Ben, adalet adına kendi haklarını dayattığında ötekine şiddet uygulamak zorunlu hale gelir. Aynı şekilde ben, ötekine adil olmak için sahip olduğu hakları talep etmekten vazgeçerse kendine şiddet uygulamış olur. (Rosenfeld 2014: 14) Adalet talebi her zaman şiddet içerse de gerçek adalet şiddet içermeyen ve imkansız olandır. İmkansız da olsa Derrida için adalet arayışı daima etik bir buyruktur. Bu etik buyruğun verili

bireysel faili kapsayan belli bir biçimi ve bu faili çevreleyen toplumsal ve tarihsel koşullara bağlıdır. (2014: 15)

“Hafızanın karşısında sınırsız ve dolayısıyla zorunlu olarak aşırı, hesaplanamaz bir sorumluluk hissi; ve dolayısıyla adalet, yasa ve hukuk kavramlarının tarihini, kökenini, anlamını, sınırlarını, bunlara dayatılmış ve onlarda tortulaşmış oldukları için az çok okunur kalan veya önceden varsayılan değerleri, normları, buyrukları hatırlama görevi.” (Derrida 2011: 66)

İşte yapıbozum bu toplumsal ve tarihsel koşulların serimlenmesinde devreye girer. Yapıbozum, ikili karşıtlıklar üzerinden işleyen toplumsal ve tarihsel anlam sınırını aşan bir mantık sunar. Zaten anlamın içinde gizlenmiş olan ötekinin sesi olur. Hukuku ister tarihsel bir kurum, ister kurallar, kararlar sistemi olarak ele alalım işleyişini yapıbozum faaliyetine tabi tutmak gerekir. (Douzinas 2012: 35) Hukuk da sıklıkla olgu-değer, kamu-özel, nesnel-öznel karşıtlıkları üzerinden işler. Ancak yapıbozumsal okuma ile metnin anlam birliğine kavuşması adına bastırılan ötekinin sesi açığa çıkabilecektir. Yapıbozum bu işleyişte hangi kavramın hangisine şiddet uygulayarak bastırıldığını gösterir. (2012: 35) Ancak bu ikincil konumda olanların birincillerin yerine çıkarmak demek değildir. Yapıbozumun karşıt sav üzerinden ilerleyen eleştirel düşünceden farkı budur. Eğer bu yapılsa yeni bir metafizik dizge yaratılmış, varolan şiddetin yalnızca öznesi değişmiş olur. Bu sebeple yapıbozum çifte okuma üzerinden ilerler. Varolan metafizik düzenin terimleriyle hem yapı yeniden kurulur ama aynı anda da yapı bozulur. Yapıbozum çifte okumasının ilkinde metafiziğin kapalı yapısı içinde kalır ve tetikte olduğu şeyi yineleyerek yeniden icat eder. İkincisinde ise o yapıyı dışarıyla ilişkiye sokar. Yapıbozumsal okuma neticesinde metinde hem yapı tarafından onaylanmış hem de metindeki bastırılmış ötekini açığa çıkarmanın sonucu olarak alternatif anlamlar ortaya çıkar. Ancak bu durum, rölativist ya da nihilist anlamsızlaştırma çeşitleri ile karıştırılmamalıdır. Kararverilemez anlamlar çokluğu rölatvizm ve nihilizmden farklı bir durumdur.

Derrida bir yasanın güvenilirliğinin yapıbozum tarafından askıya alınarak diğer anlamların ortaya çıkması anında -ki bu yapıbozum için yapısal olarak zorunlu bir andır- adaletin ve adalete dair kurgusal ilginin artık bir yerinin olmadığı an sanılabileceğine dikkat çeker. Çünkü bu endişe verici kararverilemez bir andır. Ama Derrida için bu kararverilemezlik adalet için yaşanması gerekli en önemli andır. Çünkü bu endişeden vazgeçilerek adil olabilmek mümkün değildir. (Derrida 2011: 67) Kararverilemezi deneyimlemeyen bir karar özgür bir karar

olmayacaktır. Proglamlanabilir uygulama veya hesaplama sürecinden ibaret olacaktır. Hukuki olacak ama adil olmayacaktır. (2011: 72) Bu endişe verici askıya alma anı hukuksal, siyasal dönüşümlerin ve hatta devrimlerin meydana geldiği mekansal aralığı açar. Ancak böyle hesaplanamaz bir deneyimle adalet bir sonraki adıma sıçrayabilir. (2011: 67) Karar ancak bir kez kararverilemezden deneyiminden geçtiğinde, aynı hukuki kuralı izlese de, -bu kuralı yeniden icat ettiğinden²- veya yeni kural icat etse de bu karar en azından şimdide adildir. Ama tamamiyle adil değildir. (2011: 72)

Derrida karar verilemez ve imkansız demesine rağmen adalet talebinden vazgeçmez. Adalet beklememesi gerektirir; "Adil bir karar her zaman hemen, oracıkta, derhal gereklidir." Karar anı her zaman sonlu bir aciliyettir. Çünkü bu araştırma ve düşünüp taşınma hali kesintiye uğratılır. Bu kararverilemezlik ufkunda ortaya çıkan karar Derrida için bir delilik halidir. Fakat bunun zorunluluğundan kaçmak da adaletsiz olacaktır. (2011: 75) Adaletin hukuku aşması, imkansız olması bu çağrıya sessiz kalınması gerektiği anlamına gelmez. Hesaplanamaz adalet hesaplamayı emreder. Yapılması gereken şey, onu yalnızca bulunduğumuz yerde icat etmek değil, bunu bulunulan yerin ötesine, ahlakın, siyasetin ve hukukun zaten tespit edilebilir bölgelerinin ötesine götürmektir. (2011: 78)

Görüldüğü gibi Derrida adaleti imkansızlığından dolayı kararverilemez anda terk etmez. Tekilde ve şimdide çılgınlıkta olsa bir karar verilir. Ancak bu karar kesinlikle adalet değildir, ama olanaklı bir adaletin ışığında verilmiştir. Çünkü adalet ancak gelecekte de verilecek olan muhtemel tekil kararlarda ortaya çıkacaktır. Oysa tüm geleceği şimdiye taşımak imkansızdır. Öyleyse adalet de bir imkansız olarak bir imkandır.

6. Tekillik Olarak Adalet

Güç bakımından nötr olan ve şiddet içermeyen adalet Derrida'ya göre imkansızın deneyimi ve asla gerçekleştirilemeyecek olandır. Hukuk varlığını adalete borçludur.³ (2011: 60) Ancak aynı şekilde adalet de varlığını hukuka borçludur.

² "Örneğin bir yargıcın kararın adil olabilmesi için onun bir hukuk kuralını veya genel bir yasayı izlemesi yetmez yalnızca -o kuralı veya yasayı tekrar tesis eden bir edimle üstlenmeli, tasdik etmeli, onun değerini olaylamalıdır, sanki sınırda, bu yasa daha önce var olmamış gibi, sanki bu yasayı her seferinde yargıcın kendisi icat ediyormuş gibi." (Derrida 2011: 70)

³ Ancak aynı şekilde adalet de varlığını hukuka borçludur. Adalet hesaplanamaz ve olanaksız olarak tekille ilişkiyi olumlamaktadır. Adalet, hukukun kendisi değildir. Hukukun geliştirilmesine ve yapıbozuma uğratılmasına yönelik tetikleyici bir harekettir. Hukuku aşan

Adalet hesaplanamaz ve olanaksız olarak tekille ilişkiyi sağlar. Adalet, hukukun kendisi değildir. Hukukun geliştirilmesine yönelik tetikleyici bir harekettir. Hukuku aşan ve ona direnen bir güç olarak bağlamın tekilliği içinde hukukun yeniden yorumlanarak, değerlendirilmesidir. Dolayısıyla hukukta somutlaştırılmaya çalışılmadığı sürece adaletin çağrısından söz edilemez. (Evink 2006:264) Kısacası bir hukuk var olmalıdır ki, adaletin çağrısı söz konusu edilebilsin. Burada bir çıkmaz deneyimi vardır. Adaletin hukuku dışlayan niteliği aynı zamanda onu gerektiren niteliğidir. Hukuk, sahip olduğu adalet idesi ile imkansız imkanlı hale getirmek peşindedir.

Derrida için her bir kişinin hakkı olarak adalet yalnızca imkansız değildir. Aynı zamanda hukuk olarak adaletin gerçekleşmesini tamamen engeller. (Rosenfeld 2014:14) Çünkü adalet Derrida için ancak tekillikte ortaya çıkabilecek bir durumdur.

İnsanlar, genel olarak adalet ve adil bir dünya istediklerini söylerken bulanık bir özlemi dile getirmekte, oysa belirli bir tek durumda adalet istediklerini söylerken yoksun bırakıldıkları ve kendilerine verilmesi gereken şeyi kastetmektedirler. (Kuçuradi 2001 : 41)

Levinas'a göre, adalet ötekinin yüzünde beliren sonsuz sorumluluğun üstlenilmesi ve genelin içinde eritilen tekilin, yeniden kendi tekilliğine kavuşma arzusudur. (Diamantides 2007 :14) Derrida Levinas'ın adalet anlayışını sadece yüzle sınırlı tutmayarak benimser. (Derrida 2011 : 69) Bu yüze, ötekine onun kendi dili ile hitap etmek, olası adaletlerin hepsinin bir koşuludur. Oysa hak olarak adalet kullanılan kavramların evrenselliği unsuruna bağlanmıştır (2011 : 63). Adalet kişiye özel dil gerektirirken, hukuka dönüşen ve bu dili evrensel üçüncü kişinin diline dönüştüren adalet hukuk olmakla bizzat kendi tarafından engellenmiş olur. Genel yasayı tekil durum tetikler ama tekil olan asla genel yasayla bütünüyle birleşemez. Tekillik genele tabi tutulması ile her bir tekil durum genel içinde birbiri ile aynı kılınır. Oysa adalet genellik içindeki tekilin tekilliğinin varlığının tanınması istemidir.

ve ona direnen bir güç olarak bağlamın tekilliği içinde hukukun yeniden yorumlanarak, değerlendirilmesidir. Dolayısıyla hukukta somutlaştırılmaya çalışılmadığı sürece adaletin çağrısından söz edilemez. (Bknz: Evink 2006: 264) Kısaca bir hukuk var olmalıdır ki, adaletin çağrısı söz konusu edilebilsin. Burada bir çıkmaz deneyimi vardır. Adaletin hukuku dışlayan niteliği aynı zamanda onu gerektiren niteliğidir.

Derrida bu durumu, Kafka'nın öyküsü ile aynı ismi taşıyan "Before the Law" (Derrida 1992) makalesinde ; Yıllar boyu yasanın kapısında bekleyen ve bir türlü içeri alınmayan adam, bekçiye neden kendinden başka bekleyen olmadığını sorduğunda aldığı yanıt, o kapının yalnızca kendisi için olduğudur. (Kafka 2004: 191-192) Yasa, diliyle genel ve herkes içindir. Oysa adalet tekil olduğu için kapı yalnızca adam içindir. Adam kapıdan hiç giremez, tekil varlığı genele giremez ve adaletle doğrudan temas edilemez.

Derrida'ya göre adalet tam da bu tekil durumlarda ortaya çıkacağı için, sorumluluktan kaçılmamalı bu tekilliğe özellikle özen gösterilmelidir. (Derrida 2011: 66) Adaletin imkansızlığı haksızlıkları azaltma ve tekilliği kurban etmeksizin eşitliği artırma çabasında hukuk yoluyla ölçülü ama sürekli bir eylem çağrısı olarak anlaşılmalıdır. (Rosenfeld 2014: 17)

Michel Rosenfeld adaletin tekilliği bakımından Derrida'nın hukuk ile adalet arasındaki ilişki kavrayışını *Common-law* geleneği ile benzetir. *Common-law*'da hukuk kuralları emsal kararların uygulanması ile şekillenir. Yani burada, tekillik esastır. Karar bekleyen mevcut davaya uygulanacak hukuk kuralı varolan yargısal içtihatlardan çıkarılmalıdır. Ancak kuralın tam tespitini yapmak mümkün olmaz. Çünkü bu gelecekteki ilgili hükümlerin hepsinin sonuçlanması zorunluluğunu gerektirir. Bu sebeple kural hiçbir zaman bütünüyle detaylandırılmaz. Gelecekte verilmesi olası herhangi bir hüküm adaletin gerçekleşmesini zorunlu olarak geleceğe iter. İchtihatların uygulanması adalete çıkan yolları sınırlar, ancak hukuki kuralların gelecekteki vakialara bağlılığı adaletin -adalet zorunlu olarak hem bir davanın münferitliğini ve tekilliğini hem de tümüyle detaylandırılmış her bir hukuksal kuralı kuşatacak şekilde anlaşıldığında- sürekli olarak ertelenmesini gerektirir. (2014:15)

Rabia Sağlam da Rosenfeld gibi *Common law* geleneğinden yazan Dworkin'in Herkülünün tekil kararı verirkenki durumu hakkında -Derrida ile Dworkin arasındaki yapısal farklılıklara dikkat çekmekle birlikte- benzer bir iddiada bulunur: Dworkin'in yarı-tanrı yargıci Herkül'ün hukuksal yargılamalardaki işlevi tıpkı bir roman yazarı gibidir. Dworkin yargıçların karar yazma süreçlerini zincirleme bir roman yazmaya benzetir. Buna göre kendinden önceki bölümü derinlemesine okuyarak yeni bölümü yazan romancının bu bölümle uyumlu yazması gibi, yargıçta önündeki davada, eski emsalleri derinlemesine araştırmalı, incelemeli ve kararını bunu gözeterek, gerekçelendirerek yazmalıdır. (Sağlam 2012:

286) Burada Herkül yaptığı hukuksal yorumla geleneğe eklenir. Ancak geçmiş kararlarını çok daha radikal bir şekilde yorumlayarak farklı birşey de yazabilir. (2012: 312) Sağlam tıpkı Rosenfeld'in Common-law geleneği için söylediği gibi Herkül'ün bir roman yazarı olarak hukuksal olanın anlamını sürekli olarak erteleyecek olduğunu bildirir. Böylece tekil davada romanın o bölümünü yazarak karar mümkün olmakla birlikte romanın tamamı asla ortaya çıkamacağından, adaletin bütünsel anlamı sürekli olarak ertelenmiş olacaktır. Bu ise Sağlam'a göre Derrida'nın yapıbozum stratejisidir.

7. Sonuç

Siyasalın doğası gereği çatışmalı ve çok parçalı oluşu siyasal toplum olarak ütopya ve distopyalarımızı da farklılaştırır ve çeşitlendirir. Ancak hukuk da nesnel ve siyasal anlamda nötr olmadığından siyasal alan için söz konusu bu belirsizlik hukuksal alan için de geçerlidir. Siyasal ile çakışan ve yapıbozum anlamındaki adalet ile ilişkisini kesmiş hukuk şiddettir, distopyadır.

Ütopya ise olmayan yerdir. Ama olanak dahilindedir. Yapısökümün amacı felsefi sistem içindeki açmazları açığa çıkarmaktır. Bu açmazlar sistemi hem olanaksız, hem de olanaksız olarak olanaklı yaparlar. Böylece olanaksız, olanaklının zıttı olmayıp, aksine onun sarmalayan varlık koşulu haline gelir. (Rorty 1998 : 30,32) Adalet de bu nedenle imkansız ama olanak dahilindedir.

Derrida'ya göre, kendinde adalet, eğer böyle birşey varsa, yasanın dışında ve ötesindedir ve yapıbozuma uğratılmayacak bir şeydir. (Derrida 2011: 59) Çünkü yapıbozum adalettir. Yapıbozum verili yapı ve sistemlerin kendi içlerine kapalılığına son vermek için, onların yasalarını ve terimlerini kullanarak dışa açılmalarını sağlar. Dışa açılmak, kültürün kurumların ve hukuksal dilin özdeş kılma mantığında ötekine yer açmaktır. (Sağlam 2012:293)

Derridacı bakışla hukukun ütopyası, metindeki ötekinin sesine kulak verecek, adalet olarak imkansız yakalamaya çalışan yapısökümsel okuma iken, distopyası ise hukukun kaynağını aldığı referanslara kulağını kapatarak bire bir kendini uygulaması, kendi içine çökmesidir.

Kıta Avrupası geleneğinden yazan Derrida, Platonist metafizik yapının öz, kuruluş ve içeriğine işaret eder. Bu tarihsel mirası hem sahiplenir hem de açmazlarına işaret eder. Bu yapıya saplanıp kalmak, yeniyi icat etmemek onun distopyasıdır. Bizim coğrafyamız ise Osmanlı, İslam geleneği ile birlikte Avrupa kültürünün eklenmiş halidir. Yazılı hukuk büyük ölçüde Avrupa hukukundan

devşirilmiştir. Bu sebeple Platonist metafizikten gelen kavramsal dizgenin yapıbozuma uğratılarak ötekinin sesini açığa çıkarma çağrısı bizim hukuk sistemimiz için de bir ölçüde kabul görebilir. Ancak kanımca asıl etkili olan yazılı metinleri yorumlama ve hukuku tesis etme şeklimize sinmiş olan İslam ve Osmanlı geleneğinden gelen kültürel yapı ve mirastır. Bu yapıda hangi kavramlar öne çıkarılmakta hangileri bastırılmaktadır. Bu konuda kimi eleştirel çalışmalar yapılmaktadır. Oysa daha önce de ifade ettiğimiz gibi kavramın karşıtından beslenen eleştiri yeni bir metafizik şiddet türü olacaktır. Yapıbozumun mantığı ise aynıyı yeniden icat eden ve ötekini açığa çıkaran çifte okuma olduğundan biri diğerine şiddet uygulamaz. En azından karara ulaşana dek zorunlu geçit olan kararverilemez ugrağında bu şiddet açığa çıkmayacağı bir an garantidir. Osmanlı, İslam mirasından devralınan kavramları Derrida'nın yapıbozum yöntemine tabi tutmak ve ancak ondan sonra uygulamak da sanırım bizim coğrafyanın ütopyası olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ, Kasım (2006). *Hukukun Büyübozumu*, Devlet ve Hukuk Kuramı Kitaplığı, İstanbul: Legal.
- DERRIDA, Jacques (2011). "Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli", çev. Zeynep Direk, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, Ed. Aykut Çelebi, İstanbul: Metis, ss. 43-164.
- DERRIDA, Jacques (1992). "Before the Law", *Acts of Literature*. Ed. Derek Attridge. London: Routledge, ss. 183-220.
- DERRIDA, Jacques (2006). "Şiddet ve Metafizik", *Cogito- Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken- Sayı:47-48*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss. 62-160.
- DERRIDA, Jacques (1999). "Platon'un Eczanesi", çev: Zeynep Direk, *Toplum Bilim*, sayı 10/Derrida, Jacques Özel Sayısı, ss. 63-81.
- DIAMANTIDES, Marinos (ed) (2007). *Levinas, Law, Politics*, New York, Routledge.
- DOUZINAS, Costas, (2012). "Şiddet, Adalet ve Yapıbozum", çev: Rabia Sağlam-Kasım Akbaş, *Küresel Bakış*, yıl:2, sayı:5, nisan, ss. 27-35.
- EVINK, Eddo (2006). "Patočka ve Derrida: Sorumluluğun Açmazları", Çev. Ekrem Ekici, *Cogito, Derrida Özel Sayısı içinde*, Sayı: 47-48, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 256-269.

KAFKA, Franz (2004). *"Dava"*, Çev. Funda Reşit, İstanbul: Varlık.

KUÇURADI, İoanna (2001). "Adalet Kavramı", *Adalet Kavramı'nın İçinde*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., ss. 39-48.

RORTY, Richard (1998). "Yapıbozum ve Pragmatizm Üzerine Düşünceler", Critchley, Simon; Derrida, Jacques; Laclau, Ernesto; Rorty, Richard; der: Mouffe, Chantal, *"Yapıbozum ve Pragmatizm"* içinde, çev: Tuncay Birkan, Sarmal yay, ss. 27-35.

ROSENFEL, Michel (2014). "Derrida, Hukuk, Şiddet ve Adalet Paradoksu", çev: Rabia Sağlam, Kasım Akbaş, *Hukuk Kuramı*, c.1, s.1, Ocak-Şubat, 2014, ss. 13-17.

SAĞLAM, Rabia (2012). "Derrida ve Dworkin Arasındaki İlişki: Yapıbozum ve Yargıç Herkül", *AUHFD*, 62 (1), ss. 275-320.